

FORME DE MANIFESTARE A EMANCIPĂRII FEMEILOR ÎN ORADEA SFÂRȘITULUI DE SECOL XIX ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

Secolul al XIX-lea, martor al atâtor schimbări ideologice, politice, economice și mai ales sociale, este și secolul care pune în altă lumina femeia. Femeia care era considerată o ființă de grad inferior, fără drept de proprietate și moștenire, lucru de astfel consfințit și în legislația napoleoniană¹.

Acest secol dinamic, când toate procesele se desfășoară mai rapid, face ca problema femeii și a feminismului, a egalității femeii și a emancipării ei să fie reluată, discutată și analizată din toate unghiurile și punctele de vedere. Astfel, se ajunge până acolo încât toate ziarele, toți oamenii de cultură, politicienii și oamenii străzii își formează o opinie pro sau contra emancipării.

Chiar dacă între femei există o stratificare socială, unele făcând parte din înalta societate, altele din cea mijlocie sau inferioară a ei, toate aveau aceeași soartă, adică un statut juridic inferior față de bărbat. Femeia prinsă în munca enormă și invizibilă a căminului nu avea timp să se ocupe de sine, excepție făceau doar femeile bogate care, înconjurate de slujitori și slujitoare, duceau o viață lejeră, îngreunată doar de normele stricte ale societății privilegiate.

Femeile care nu aveau norocul să se nască într-o casă nobiliară sau cel puțin bogată, trăiau o viață plină de probleme, toată ziua erau ocupate cu treburile casnice, începând de la gătitul mâncării până la îngrijitul copiilor. Secolul al XIX-lea, prin descoperirile sale tehnologice, a făcut posibil ca, după o lungă perioadă de robotă în sânul familiei, femeia, în sfârșit, să beneficieze și de timp liber.

Este greu de închipuit azi, când totul este mecanizat, că acum două secole, pentru o gospodărie, cele mai multe probleme erau ridicate de transportul apei, aprinderea și întreținerea focului, realizarea iluminatului. Însă, în genere, este cunoscut că femeile de la începutul secolului al XIX-lea petreceau mai multe ore pe zi cu transportul apei pentru necesitățile casei. Nu toate casele dispuneau de fântână proprie, apa era adusă uneori de la mai mulți kilometri, astfel că, femeia încărcată cu ulcior se deplasa până la fântână, râu sau lac, și revenea cu apa necesară pentru mâncare, pentru igiena corporală. Deoarece transportul era obositor și lua mult timp, reprezentantele "sexului frumos" duceau hainele la râu și spălau pe loc, în apa rece, îmbolnăvindu-se de reumatism și uzându-se fizic încă din tinerețe². Descoperirile secolului al XIX-lea și mai ales realizarea conductelor pentru apă vor scăpa femeia de această muncă obositoare. Astfel, și în Oradea anul 1895 se ajunge până acolo încât, pentru fiecare locuitor, prin conductă, se asigura 75 l apă/zi. Magistralele principale aveau 50 km lungime iar cele secundare 11 km³.

Focul era o altă problemă rezolvată în acest secol. În general, în bucătărie mâncarea era pregătită la un foc deschis sau sobe primitive, făcând greoaie supravegherea, fumul, căldura fiind adversarii teribili ai femeilor din această perioadă. Din acest motiv, a fost o adevărată revoluție descoperirea chibritului și a sobei moderne, care avea un mic rezervor pentru apă, avea cuptor și pe platoul căreia se putea face mâncare fără probleme deosebite. Fumul era eliminat prin țevi și horn, fiind nevoie de lemne puține. Astfel, s-a economisit din nou timp și bani⁴.

O altă "revoluție" importantă se produce în iluminatul caselor. Tot acum, la sfârșitul secolului al XIX-lea, sunt înlocuite lumînările, făcliile și lămpile de petrol, care realizau doar un semiîntuneric romantic. Casele vechi aveau ferestre mici, lumina pătrundea mai greu prin ele, însă, odată cu descoperirea lămpilor de gaz și mai târziu a becului electric multe activități - considerate de tradiție în categoria celor "femeiești" - puteau fi desfășurate seara. În Oradea, din 1872 exista o uzină care producea gaz pentru iluminat⁵, iar în 1903, după Arad (1897), dar înainte de Cluj (1906) și Debrețin (1908) a fost introdus

¹ Martin Roberts, *Európa Története. 1789-1914 (Istoria Europei. 1789-1914)*, Budapest, 1992, p.234.

² Kaari Utrio, *Éva lányai. Az európai nő története (Fetele Evei. Istoria femeii europene)*, Budapest, 1990, p.361-362.

³ Flejsz János, *Város kinek nem látni mását. Nagyvárad a dualizmus korában (1867-1918)(Oraș care nu are seamăn. Oradea în perioada dualismului (1867-1918))*, Editura Bihari Napló, Oradea, 1996, p.104-105.

⁴ Kaari Utrio, *op.cit.*, p.366-367.

⁵ Flejsz Janos, *op.cit.*, p.14.

curentul electric în iluminat⁶.

Aceste descoperiri tehnologice au schimbat radical viața femeii. Acum nu mai era necesar să se piardă timp cu transportul apei, mâncarea era gătită mai repede fiind și mai gustoasă, iluminatul superior înviora viața în serile mohorâte și de multe ori plictisitoare. S-a ajuns acolo încât, pentru prima dată în istoria ei, femeia dispunea de timp liber; dar nu pentru o perioadă lungă, deoarece, scăpând de o serie de corvezi ale muncii casnice, femeia s-a înhămat la alt jug. Și-a dat seama că trebuie să-și ajute familia, muncind. S-a angajat în fabrici și uzine, crezând într-un ideal, conform căruia, abandonând viața casnică și lucrând ca salariată, va putea trăi mai bine. Dar numai după câțiva ani plini de deziluzii, femeia și-a dat seama că a greșit: "Muncitoarea, fata dacă trăiește într-o situație materială pe jumătate acceptabilă, rămâne cu plăcere acasă. În uzine, oricum, nu sunt privite altfel decât doar niște mașini..."⁷.

În Oradea, ca de altfel și în alte orașe ale imperiului, purtătoarele de steag ale emancipării au devenit femeile din tânăra burghezie. La fel ca în revoluțiile și marile transformări sociale din secolele XVIII-XIX, tânăra burghezie în ascensiune și-a creat o nouă identitate, în conformitate cu noua sa poziție în societate; tot în acest mod, femeia, care aparținea acestei burghezii, și-a dat seama de schimbările profunde produse și își formulează cererile pentru un nou statut social. Aceste femei revendică dreptul de a cunoaște, doresc să fie tratate în mod egal cu bărbații și, în aceste acțiuni, uneori, primesc sprijinul unor bărbați care înțeleg suflul nou în istorie, spre exemplu, Jules Simon a spus: "când dați educație unui bărbat, formați un om luminat, când educați însă o fiică creați o familie luminată"⁸.

Orașul de pe Crișul Repede devine un centru important al feminismului și al luptei pentru emancipare. Prima asociație care a fost înființată în exclusivitate de femei a fost "Asociația de binefacere a femeilor bihorene" (din 1862), mai târziu transformată în "Asociația de binefacere a femeilor din Oradea și Bihor". Această asociație avea ca scop declarat în statute "ajutorarea și ocrotirea celor săraci și nevoiași", urmând totodată și înființarea unei grădinițe și creșe pentru copii⁹. Președintă a fost aleasă baroana Gerliczy Félix, născută contesa Korniss Luisa. Membrele asociației în majoritate erau reprezentantele aristocrației și burghezimii maghiare bihorene. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o dată cu schimbarea atitudinii față de femeie, se schimbă și cea față de relația mamă-copil. Se înființează creșe, grădinițe și orfelinate.

În Oradea prima creșă, despre care ne vorbesc documentele, a fost înființată în 1850¹⁰. În statutul creșei "Elisabeta", patronată de aceeași asociație, se arată foarte clar necesitatea înființării creșei și scopul acesteia: "Ajutorarea prin dragoste creștină a mamelor sărace, prin faptul că astfel lor li se oferă posibilitatea ca să-și caute de lucru în timpul zilei"¹¹.

Asociația a înființat mai apoi și un orfelinat pentru fete, unde acestea erau crescute și educate. În acest orfelinat, fetele erau puse să învețe, să scrie, să citească, să socotească, pe lângă aceasta învățând toate treburile și muncile casnice, începând de la călcat până la gătit și tricotat. Bani pe care îi puteau câștiga, uneori prin diverse activități, erau depuși la bancă pe un carnet personal. În cazul în care la oricare din fete se descoperea un talent special pentru pictură, muzică, literatură sau artă, în general asociația se obliga să dezvolte acest talent. În orfelinat intrau fete între cinci și unsprezece ani. La 14 ani fetele trebuiau să părăsească această instituție, însă "Asociația de binefacere a femeilor din Oradea și Bihor" se obliga să le protejeze și pe mai departe pe tinerele ființe, asigurându-le un loc de muncă după capacități la una din marile familii aristocratice orădene¹².

⁶ *Ibidem*, p.21.

⁷ Szabadság (*Libertatea*), 1901, nr.151, p.1.

⁸ *Familia*, 1903, nr.22, p.258.

⁹ Arhiva Națională - Filiala Județului Bihor (în cont. A.N.F.J.B.), fond Primăria Municipiului Oradea, Inv. 141, dos. 171/4, f.6.

¹⁰ *Ibidem*, f.7. De remarcat, că prima grădiniță în Ungaria este înființată în anul 1828, de către Contesa Brunsvik Teréz, la Budapesta, sub numele de "Grădinița îngerașilor" (vezi cartea *Teleki Blanca és a Teleki téka*, Editura Kriterion, București, 1979, p.180).

¹¹ A.N.F.J.P., fond Primăria ..., Inv.142, dos. 230, f.10.

¹² *Ibidem*, Inv.141, dos.171/4, f.34-43.

Pentru ca să funcționeze toate aceste instituții create (ulterior se înființează și un azil pentru bătrâni) erau necesare fonduri pentru întreținerea lor. Aceste fonduri se obțineau o parte din cotizația membrilor asociației; o altă parte din donații, iar o ultimă parte din veniturile realizate prin organizarea unor programe diverse, de exemplu, s-au organizat baluri și serate. Într-unul din organele de presă locale se spunea că: "Mult s-a mai schimbat lumea asta. Până acum, tinerii făceau asemenea întruniri (pentru organizarea balurilor-n.n.). Ei au fost cei care se osteneau ca distracția să fie cât mai strălucită. Dar acum, în amurgul secolului XIX sau în zorii secolului XX (după preferința cititorului) s-au schimbat pozițiile... Nu putem ști tinerii au obosit oare - în lungile secole când au fost singurii organizatori ai distracțiilor - ori femeile cuprinse de spiritul emancipării își revendică dreptul și de aici. Un lucru este sigur, că e foarte bine așa"¹³. Se pare că lucrurile mergeau foarte bine și din punct de vedere financiar pentru asociație, deoarece în anul 1908 venitul realizat a fost de 150.023 coroane, fiind înaintea tuturor asociațiilor cu această sumă. În același an asociația număra 506 membri¹⁴.

O altă asociație asemănătoare a fost înființată de femeile comunității evreiești orădene în anul 1867, sub conducerea doamnei Schwarz Jakab, iar după moartea acesteia, sarcina va reveni doamnei Schwarz Ábrahám. Ea purta denumirea de: "Asociația de binefacere a femeilor israelite orădene". Prin acțiunile lor au sprijinit educarea a circa 100-130 de copii săraci, fără discriminare etnică sau confesională; împărțeau lemne pentru familiile mai nevoiașe¹⁵. În 1901, tot această asociație înființează o cantină publică, unde putea mânca, fără discriminare confesională, la un preț rezonabil, sau, în caz că situația materială a asociației permitea, gratuit, orice flămând, cel puțin o dată pe zi o mâncare gustoasă și sănătoasă¹⁶. Această asociație în anul 1908 avea 600 membri și dispunea de o avere de 126.119 coroane¹⁷.

Emancipaționismul recrutează aderenți și din populația de sorginte românească încă din deceniul al VII-lea din veacul trecut a fost constituită o Societate pentru înființarea unei școli de fete române¹⁸, idee sprijinită și de marele Iosif Vulcan. La începutul secolului, mai precis, în 1902 este depus certificatul de naștere al "Asociației femeilor române din Oradea și Bihor", cu 23 membri fondatori. Această asociație va desfășura o activitate bogată, sprijinind "cu promptitudine scopurile și acțiunile altor asociații" feministe similare¹⁹.

O ultimă asociație căreia îi facem o scurtă prezentare, a fost "Asociația feministă orădeană", înființată în primul deceniu al secolului nostru. Această asociație a fost cea care înainte, dar mai ales în timpul primului război mondial, a vegheat, pe cât a fost posibil, la crearea unor condiții normale de viață pentru mame și copii. Au înființat un cabinet medical special, unde mamele și copiii acestora erau consultați gratuit. Au militat pentru împărțirea de lemne, lapte și alimente gratuite pentru mamele sărace în condițiile în care războiul absorbea totul. Asociația feministă orădeană va fi aceea care, cerând sprijinul unor specialiști ce erau în măsură să ofere anumite soluții pentru această situație jalnică, vor acționa în vederea îmbunătățirii vieții femeilor, care era foarte grea, mai ales în condițiile unui război mondial, devenind uneori aproape insuportabilă²⁰.

Aceste asociații, au fost acele organizații care au luptat, în secolul al XIX-lea și al XX-lea într-un fel sau altul, pentru emanciparea femeii orădene. Acestea au fost cele care au sprijinit cererile firești pentru educație, învățământ, salarizare egală și pentru drept de vot universal.

Luând pe rând aceste chestiuni, ne oprim în primul rând, la învățământ. După cum este cunoscut, Eötvös Jozsef, în 1868, realizează Legea învățământului, în care se declară că: "Învățământul este

¹³ Nagyvárad (Oradea Mare), 1990, nr.13, p.2.

¹⁴ Thirring Gusztáv, *A magyar városok statisztikai évkönyve (Anuarul statistic al orașelor din Ungaria)*, 1912, p.503.

¹⁵ Flejsz János, *op.cit.*, p.121.

¹⁶ A.N.F.J.B., fond Primăria..., Inv.142, dos.521, f.204.

¹⁷ Thirring G., *op.cit.*, p.530.

¹⁸ Pentru mai multe amănunte, vezi V. Faur, *Mișcarea pentru înființarea 1868-1900*, în *Crisia*, 1978, p.189-202.

¹⁹ A.N.F.J.B., fond Primăria..., Inv.142, dos.1123, f.316-317.

²⁰ Ibidem, f.330.

obligatoriu între 6 și 12 ani pentru toți cetățenii", fiind scutiți doar cei "cu fizicul slab dezvoltat, cei care sufereau de boli molipsitoare sau scârboase, respectiv copiii handicapați mintal"²¹. În Oradea prima școală generală pentru fete a fost înființată în 1773 în mănăstirea maicilor Ursula; mai târziu, în 1858, tot în cadrul aceleiași mănăstiri, ia naștere o școală pentru pregătirea de învățătoare.

Ca urmare a legii amintite, primăria orașului Oradea înființează trei școli de fete (una în parcul Tisza Kálmán, a doua pe strada Ör, a treia pe strada Sándz). Alte școli de fete au fost înființate în anii următori, ajungându-se ca în anul premergător izbucnirii primului război mondial în Oradea să funcționeze 19 școli generale pentru fete, din totalul de 42 de școli din oraș²².

După cât se pare, conducătorii orădeni au fost receptivi la cerințele noi ale istoriei și, astfel, dacă în 1869 totalul elevilor din școlile generale a fost de 959, din care 706 băieți și 253 fete, aceste date în zorii izbucnirii războiului se echilibrează și arată în felul următor: total 3600, din care 1980 băieți și 1620 fete²³. Prima fată care va reuși să-și ia examenele de bacalaureat în Oradea va fi scriitoarea de mai târziu Ritoók Emma²⁴, fiica lui Ritoók Zsigmond, președintele Tablei regale de judecată.

Deși în Europa fetele au fost primite în învățământul universitar (pentru prima dată la Zürich, în 1867), în Oradea, deși exista o Academie regală de drept, înființată în 1788, în perioada studiată nu am găsit înscrisă în cadrul ei nici o reprezentantă a femeilor emancipate²⁵.

Problema școlilor și a învățământului era o chestiune de prim ordin, fiindcă școala trebuia să fie cea care să învețe pe fete ca să "se aprecieze mai mult pe sine, fiindcă: ce aude de la tinerii care o curtează? care laudă aceștia altceva decât ochii frumoși?...buzele trandafirii? statura de zeiță, cu alte cuvinte feminitatea? Sărmana fată e nevoită astfel să nici nu gândească a-l cuceri pe bărbat, altfel decât prin frumusețe, deoarece peste tot se discută numai despre cum a fost îmbrăcată cineva, cum arată, cum dansează?

În fete trebuie trezită o demnitate față de sine...ce se poate realiza numai prin învățatură²⁶.

Ideea educării fetelor și a necesității școlilor de fete va fi sprijinită de toate organele de presă locală care publicau articole favorabile. În *Familia*, după cum am mai amintit în lucrare, se ridică problema înființării unei școli de fete românești în Oradea, lucru nerealizat până la urmă din cauze diverse. Într-unul din numere se scrie că: "... din a doua jumătate a secolului al XIX-lea instrucțiunea fetelor a devenit treptat mai generală și unele popoare de rasă anglo-germană dătoresc forța lor materială și morală instrucțiunii femeilor care le face capabile a îndeplini misiunea educativă în familie. Educațiunea trebuie să facă și la noi din femeie agentul principal al civilizațiunii..."²⁷. În cotidianul *Szabadság (Libertatea)* se afirmă că:

²¹ *História*, 1996, nr.5-6, p.52.

²² Flejusz János, *op.cit.*, p.197.

²³ *Ibidem*, p.131-133. De remarcat că, în 1897, în Ungaria știau să scrie 66% dintre bărbați și 46% dintre femei, aproximativ acest raport coincide cu datele înregistrate în Oradea. Comparativ, în Anglia 96% din bărbați, respectiv 95% din femei știau să scrie; în Italia 45% din bărbați și 30% din femei - vezi în acest sens *História*, 1996, nr.5-6, p.52.

²⁴ Pentru mai multe informații vezi lucrarea lui Dutka Ákos, *A "Holnap" városa (Orașul de "Mâine")*, Budapesta, 1995.

²⁵ Comparativ, vom prezenta câteva date din cadrul unor universități europene cu privire la ponderea fetelor în învățământul universitar:

Orașele	Totalul studenților	Numărul femeilor	Procentaj
Budapesta	6277	96	1,5 %
Elveția	2835	667	22,8 %
Berlin	5015	292	5,9 %
Helsingfor	2495	445	17,8 %
București	4314	293	6,8 %
München	4387	32	0,8 %
Heidelberg	1464	40	2,9 %
Praga	2908	15	0,5 %
Nalle	1995	78	4,1 %

²⁶ *Szabadság*, 1901, nr.44, p.1-2.

²⁷ *Familia*, 1903, nr.22, p.258.

"cine educă femeia își asigură patria și națiunea"²⁸.

A doua chestiune vizată de mișcarea feministă va fi cea referitoare la obținerea dreptului de vot. Femeile sunt chemate să facă politică, reamintindu-se tradiția istorică în acest sens (Gizella, soția lui Ștefan cel Sfânt, apoi reginele Gertrudis, Maria, Beatrix, femeile din familiile Lorántffy, Báthory, Zrinyi). Se afirmă că: "... nu numai țăranul de lângă plug sau vânzătorul din spatele teighelei trebuie să se intereseze de politică, ci și femeile de lângă foc și fier de călcat; deoarece atunci nu s-ar putea profita de naivitatea lor și nu ar putea fi induse în eroare"²⁹.

Pentru a prezenta cât de adânc a pătruns această idee în societatea feminină orădeană de atunci, vom recurge la prezentarea unui caz relatat într-un număr al cotidianului *Szabadság*:

"Eroina e o văduvă bine făcută și cinstită. Este bucătăreasă la o familie din înalta societate orădeană. În satul natal are zece holde de pământ, făcând parte astfel din categoria cetățenilor ce plătește impozit.

Această conștiință a făcut-o destul de mândră pe văduva noastră, care a pus următoarea întrebare stăpânei sale:

- Doamnă scumpă, știu că acum vor fi alegerile parlamentare, vă rog să-mi spuneți poate să voteze o văduvă care plătește impozit?

Stăpâna realmente a fost surprinsă de faptul că deja și în bucătărie se întâlnește cu femei emancipate"³⁰.

Iată doar un singur exemplu din cele multe care confirmă dorința femeilor pentru drepturi politice. Dar chiar după ce acest deziderat va fi atins "situația nu se schimbă", afirmă Kaari Utrio. Femeile băgau în urnă buletinul de vot care sprijinea ordinea deja existentă. Poate singura schimbare a fost că acum soțul în loc de un vot dispunea de două voturi... Nu dreptul de vot a fost cel care a schimbat situația femeii în societate, ci lupta care a fost dusă pentru acest drept de vot"³¹.

O ultimă problemă pe care ne propunem să o discutăm în lucrarea de față, este chestiunea muncii feminine. Cu privire la acest lucru în secolul trecut s-au vehiculat o serie de păreri începând de la cele care le trimiteau pe femei înapoi în bucătărie lângă oală, și până la afirmațiile care sugerau că economia, respectiv industria mondială, s-ar prăbuși fără munca feminină. Cert este faptul că din totalul de 9.627.407 femei care trăiau în regatul maghiar în 1900, 2.668.697 (27,6%) realizau venituri la un loc de muncă, iar 915.655 aveau și ocupații terțiare (spălat, călcat, gătit la familiile bogate). Principalele ramuri industriale în care erau ocupate femeile erau industria textilă, industria hotelieră, respectiv cea alimentară; însă lucrau și femei în comerț; iar la răscrucea de veac XIX-XX apare o nouă slujbă - cea de telefonistă în orașele mari unde apar centrale de telefon și telegraf³².

Cu timpul femeile din industrie se organizează și ele în asociații de tip sindical și se ridică "împotriva exploatării". Astfel, în Oradea, pe 24 martie 1903, croitoresele, circa 200 la număr, au organizat o adunare, unde și-au ridicat vocea împotriva exploatării, formulându-și cererile în patru puncte: zi de muncă de 9 ore; repaos duminical obligatoriu; să nu se scadă din salariu bani în cazul în care nu se prezentau la muncă în zilele de sărbătoare și duminică; orele suplimentare de lucru să se platească mai mult

²⁸ *Szabadság*, 1901, nr.44, p.1-2.

²⁹ *Ibidem*, nr.50, p.1-2.

³⁰ *Ibidem*, 1905, nr.11, p.6.

³¹ Kaari Utrio, *op.cit.*, p.356-357.

³² *Magyar statisztikai közlemenyek (Raporturi ale biroului de statistică maghiară)*, vol.27, partea 10, Budapesta, Editura Atheneum, 1909, p.125-130. În continuare vom prezenta un tabel pe grupe de vârstă și sex:

Vârsta	Bărbați	Femei
sub 7 ani	100 %	100 %
7-14 ani	82,6 %	87,4 %
15-19 ani	11,7 %	43,4 %
20-39 ani	2 %	63,6 %
40-59 ani	1 %	63,7 %
peste 60 ani	12,6 %	65,7 %

cu 50%³³.

Situația femeilor din industrie nu era de loc de invidiat. Cu mașini, care azi ni se par primitive, lucrau 12-14 ore/zi. Suntem înclinați să o credem pe femeia care se destăinuie într-un articol al unui cotidian local, afirmând că: "Muncitoarea e scârbită de aerul împuțit din fabrici și ateliere, unde merge, fiind constrânsă doar de necesități materiale, sperând să se întoarcă lângă vatră ca, din nou, doar casa și căminul să reprezinte terenul ei de acțiune"³⁴.

Însă, chiar dacă au existat deziluzii, fenomenul general nu putea fi stopat: "Feminismul nu va mai putea fi oprit... Mama, soția - de acum înainte - nu mai sunt slujitoare pentru confortul bărbatului; nu sunt jucării pentru distracție; nu reprezintă idoli pentru adorație, ci sunt tovarășe și parteneri de viață în sensul cel mai nobil posibil al cuvântului"³⁵.

Desigur nu ne-am propus să elaborăm o lucrare exhaustivă pe această temă. Mai mult am dori să ne referim, în alți termeni, la această problemă decât a fost ea prezentată în trecut. Am încercat să explicăm și altfel emanciparea feminină decât prin mișcarea socialistă sau muncitorească. Scopul nostru a fost să arătăm că Oradea, și de data aceasta, se află în prima linie în lupta pentru civilizație, alături de celelalte orașe la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

SZABÓ ÖDÖN
Universitatea Oradea

WAYS OF WOMEN EMANCIPATIONS IN ORADEA AT THE END OF THE 19th CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20th CENTURY

SUMMARY

In this essay, we want to refer to this problem, in other terms than it was presented in the past. We tried to explain the emancipation of women different from the socialist and working-class moments. Our purpose was to show that Oradea - this time too was -, in the first line, in the fight for civilization, alongside with other cities at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century.

For this purpose we presented the few women associations that established then and which fought the battle for emancipation. We took the opportunity to use a new bibliography and an unpublished documentation to prove that Oradea at the turn of the century became an important centre of emancipation.

³³ Szabadság, 1903, nr.68, p.4.

³⁴ Ibidem, 1901, nr.151, p.1.

³⁵ Ibidem, 1904, nr.231, p.2-3.